

Çocukların Gelişiminde Katkıları Unutulanlar: Babalar

Araştırma Görevlisi Necdet TAŞKIN *

Giriş

İnsanoğlu için yaşamın ilk yıllarındaki gelişim ve öğrenmenin çok hızlı olduğu ve bu dönemde edinilen deneyimlerin ileriki yıllara temel oluşturduğu artık bilinen bir gerçektir. Çocuğun sağlıklı bir şekilde büyümesi ve gelişmesi, uygun bir çevre içinde ortaya çıkmaktadır. İlk yaşam ortamı ve bu ortamda aldığı uyaranlar, çocuğun gelecekte nasıl biri olacağını belirleme konusunda oldukça etkilidir. Bu etkiyi ilk meydana getirenler, doğal olarak, çocuğun anne-babası, diğer bir deyişle aile çevresidir. Hem anne hem de babaların çocukları ile olan etkileşimleri, çocukların zihinsel, fiziksel, sosyal, duygusal vb. tüm gelişim alanlarını etkilemektedir. Ancak neredeyse tüm dünyada olduğu gibi, Türkiye’de de çocuğun bakım ve eğitim sorumluluğunu üstlenen aile kurumu içinde; bu görevden birinci dereceden sorumlu tutulan ve önemi vurgulanan birey genellikle anneler olmuş, babanın çocuğun yaşamındaki rolü ve önemine neredeyse hiç değinilmemiştir.

Yakın bir geçmişe kadar ebeveyn-çocuk ilişkisini inceleyen çalışmalarda “ebeveyn” sözcüğüyle vurgulanmak istenen, özellikle anneler olmuştur. Yine çocuk eğitiminde ana-babaya rehberlik etmesi amacıyla hazırlanan görsel ve işitsel yayınların

hedeflediği kişiler genellikle anneler olmuş, babanın çocuğun yaşamındaki rolüne ve önemine çok az değinilmiştir. Bu bakış açısının sonucu olarak da uzun bir süre araştırmacılar, okul öncesindeki çocukların aile içindeki gelişimlerini incelerken babayı adeta yok saymışlardır (Güngörmüş, 2003). Söz konusu bu bakış açısı, annenin davranışının çocuk üzerindeki etkileri üzerinde ciddi bir literatürün oluşmasına katkı sağlamış ancak çocuğun gelişiminde babanın rolü, baba-çocuk ilişkisi ve babanın çocuğuyla ilgilenmesinin önemi üzerinde oldukça az çalışma yapılmasını da beraberinde getirmiştir.

Bununla birlikte son çeyrek asırda bu bakış açısının değişmeye başlamasıyla, bu konuya yeni yeni değinilmekte ve yapılan araştırmalarda artık baba, en az anne kadar önemli ve ebeveynliğin vazgeçilmez bir parçası olarak kabul edilmektedir. Etkili ebeveynlik tartışılırken, babaların, ‘çocuk gelişiminde katkıları unutulmuşlar’ arasında sayılmamaya başlandığına tanıklık etmekteyiz (Lamb, 1975). Bu değişim, babanın çocuğun gelişim ve eğitimindeki rolüne ve önemine olan ilgiyi artırmıştır. Nitekim bu ilginin delili olarak babanın yokluğunun ya da var-

lığının çok yönlü etkileri ile ilgili dergilerdeki makaleler, gazetelerdeki özel konular ve kitapların sayısındaki artış ile birlikte okulların, sivil toplum örgütlerinin, kurum ve kuruluşların babaları hedefleyen etkinlikleri ile yapılan araştırma ve bilimsel tartışmalar gösterilebilir. Bu çalışmaların gündem oluşturmayı, sonunda çocukların iki ebeveyni olduğuna dair bilinci oluşturmaya ve ebeveynlerin bu konuya kendilerini adanmaları için dikkatlerini çekmeyi az da olsa başardığı görülmektedir. Ancak, her ne kadar babalar bu süreçte çocuklarıyla daha çok ilgilenseler de, hala annelerden çok daha az zaman geçirmektedirler (McBride, 2002; Erickson, 2004). Bu az ilgilenmenin

*Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İlköğretim Bölümü, Okul Öncesi Eğitim Anabilim Dalı

çok farklı nedenleri olmakla birlikte temelde, babaların kendi ebeveynlik rollerini algılamalarıyla ilişkili olduğunu söylemek mümkündür.

Babanın Değişen Rolü

Hemen hemen tüm toplumlarda, 1980'li yıllara kadar, çocuklara ebeveynlik yapmak, daha çok kadınların ilgi alanıydı ve babalar, çocuklarıyla "sırdas olma" fırsatını sık sık kaçırmaktaydılar. Bununla birlikte her geçen gün değişen sosyal standartlar, beklentiler, boşanmalar-daki artış, kadınların iş hayatına atılma trendindeki yükseliş ve babanın yokluğunun ya da varlığının çok yönlü etkileri ile ilgili yapılan bilimsel araştırmalar, babanın rolünü hızlı bir şekilde değiştirmekte, yeniden yapılandırmaktadır.

Günümüzde, geçmiştekinden daha fazla kadın çalışma hayatına atılmaktadır. Bu da birçok babanın, istemeseler de, çocuğun eğitimine ve bakımına katılmaları beklentisini günde-

me getirmektedir (McBride ve ark.1993).

Tarih boyunca toplum ve aile yapısındaki değişimler, kadın ve erkeğin ebeveynlik rollerinde de değişikliklere neden olmuştur. Zaman içinde farklı aşamalardan geçen babalık rolünün ilk zamanlardaki belirgin özelliği ahlak öğretendir. Bu dönemde iyi baba olmak, çocuğunu dine ve ahlak kurallarına bağlı büyütmekle özdeş konumdadır. Özetle "iyi baba, dindar çocuk yetiştiren baba" olarak kabul edilmektedir (Lamb, 1987). Nitekim günümüzde yapılan birçok araştırma da, çocukların ahlaki ve vicdan gelişimleri, dindar olmaları ve daha az davranış problemleri göstermelerinde erken yaşlarda babalarıyla kurdukları olumlu ilişkinin etkili olduğunu göstermektedir (Bartkowski, Xu, & Levin, 2008; Pets, 2009; Volling, Mahoney, & Rauer, 2009).

Daha sonraki zamanlarda ise, evin geçimini sağlayan kişi ve bir cinsiyet örneği olarak baba rollerine vurgu yapılmaktadır. Eve ekmek getirmek, baba ile çocuk

arasında her ne kadar doğru-
dan bir etkileşim sürecini içermese de, babaların çocuklarının gelişimini etkileyip şekillendirebilecekleri önemli bir dolaylı yoldur. Babalar, aynı zamanda kocalık görevini yürütmektedir. Yani çocuğun annesinin eşi olup onu desteklemekle çocuğun gelişiminde dolaylı da olsa bir görev üstlenmiş olmaktadır. Burada, babanın, annenin yaptıklarını takdir etmesi, bu hususta ona destek olması, çocuğa destek olup uyaran sağlaması ve yol göstermesi için anneye izin vermesi ya da işini kolaylaştırması halinde baba, çocuğun gelişimi üzerinde dolaylı olarak etkide bulunmaktadır. Ekonomik hayatın çocuğun gelişimindeki önemi tamamen göz ardı edilmemesi gereken bir durumdur. Ayrıca, ailenin varlığını sürdürebilmesi için gereken koşulların sağlanmasında babaların aile ekonomisine katkısı bile, çocukların gelişiminde önemli bir dolaylı faktör olarak kendisini gösterebilir. Benzer bir şekilde, annenin rolünü ve fonksiyonlarını destekleyen, cesaretlendiren, teşvik edip ödüllendiren ve aileyi geçindiren kişi olarak çocuğun karşısına çıkan bir babanın sağladığı uyumlu ve huzurlu bir ortam sayesinde baba, çocuklarının gelişimi üzerinde dolaylı etkiye sahiptir (Lamb, 2001).

Sorumlu ve Etkin Babalık

Günümüzde artık ahlak öğretene, ekmek parası kazanan ve cinsiyet örneği gibi rollerinin yanısıra yeni yetiştirici olarak baba rolü konuşulmaktadır. Baba, çocuğunun yaşamında yüzyıllardır alışlagelen evin geçimini sağlayan kişi olmaktan daha baş-

ka sorumluluklar aldığıında, çocuğu ile daha çok yakınlaşmakta ve çocuk yetiştirmede önemli bir yükümlülüğü üstlenmektedir. Yeni yetiştirici baba anlayışıyla birlikte babaların çocuk ve aileleri üzerindeki etkisi, babanın rol model ve ekmek kazanan rolünden öteye anlamlar taşımaktadır. Babalık, anne ve çocuklarına duygusal yönden destek olan, çocuklarıyla ilgili işlerde eşine yardım eden, sorumluluklarını paylaşan ve çocuklarıyla doğrudan etkileşime giren kişi gibi anlamlarla zenginleşmiştir (Lamb, 1997; McBride, 1990).

Lamb'a (2001) göre, babalar, aile içinde farklı roller oynamakta ve çocuklarını birçok yönden hem doğrudan hem dolaylı olarak etkilemektedirler. Babaların hem doğrudan hem dolaylı rolleri önemlidir ve bunlar birbirlerini tamamlamaktadır. Babalar, çok farklı yolları olan etkin babalık rolünü üstlendiklerinde çocuklarının tüm gelişim alanlarında olumlu etki oluşturmaktadır. Baba, çocukla bir şeyler yapma, oyunlar oynama, arkadaş olma, ona bir şeyler öğretme, okul ödevlerine yardım etme, tüm gelişim alanlarıyla birlikte ahlak ve kişilik gelişimini destekleme, standartları gösterme, sevdiği ya da üzüldüğü bir konuda onunla konuşma, duygularını paylaşma ve çocuğu eğitme gibi yollarla çocuğun gelişimi üzerinde doğrudan rol oynamaktadır. Zira babaların çocuklarıyla olan etkileşimleri, çocuklarına verdikleri tepki biçimi, çocuğa uyaran sağlama ve disiplin etme yöntemleri sonucunda ortaya çıkan bütünsel fayda, çocuğun her açıdan sağlam bir şekilde gelişmesine katkıda bulunur. Babaların çocuk-

larıyla oynamaları, konuşmaları gibi etkileşim içerisine girmeleri ve onların beslenme, temizlik gibi temel gereksinimlerini karşılamaları; onlarla nitelikli zaman geçirmeleri önemlidir. Çocukları ile bu tarzda bir ilişki kurduklarında, babalar, sağlıklı ve başarılı bir ilişkinin temellerini atmış olurlar.

Çocuklarıyla içten ve etkili iletişim içerisinde olan etkin katılımcı olarak babaların çocuklarıyla birlikte geçirdikleri zamanda görülen artış, babalarının artık daha fazla işin içerisinde yer aldıklarını ve bu sayede de ilişkilerinin boyutunun genişlediğini göstermektedir. Çalışmalar, babaların çocuklar üzerindeki etkisinin onlarla birlikte geçirdikleri süreyle doğru orantılı olduğunu göstermektedir. Çocuklarının gelişimleri üzerinde olumlu ve kalıcı bir etki bırakmak isteyen bir baba, çocuklarıyla etkin bir iletişim içerisinde olmak durumundadır. Çocukla fazlaca ve nitelikli vakit geçirmek, babaya çocuğunun gelişimsel ve kişisel özellikleri hakkında bilgi sahibi olmaya; onu daha iyi tanımaya olanak sağlar (Lamb, 2001).

Babanın çocukla ilgilenmesini çok boyutlu bir yapı olarak tanımlayan Lamb (1987), bu boyutları şu şekilde sıralamaktadır:

Etkileşim: Babanın çocuğuyla oyun oynaması, ona birşeyler

okuması, yemeğini yedirmesi gibi birebir, doğrudan iletişimi içerir.

Ulaşılabilirlik: Babanın çocuğuyla doğrudan etkileşimi yoktur, ancak fiziksel ve psikolojik olarak hala ulaşılabilir olmayı içerir.

Sorumluluk: Çocuğun gereksinimi olduğunda onu doktora götürme, çocuk bakımını üstlenmek gibi sorumlulukları içerir.

Çocuğun Gelişiminde Baba Faktörü

Günümüzde babaların büyük bir kısmı, günün çoğunu evin dışındaki işlerle geçirmektedirler. Hafta içi geç gelip, evden erken ayrıldıklarından, babanın evde olduğu vakitlerde genellikle çocuklar uyumaktadırlar. Dolayısıyla çocuklar hafta sonları dışında babalarıyla birlikte olma fırsatını kolay kolay bulamamaktadırlar (Dodson, 2000). Bu durumun üzerine bir de sevgisini ağıttan ifade edeme-

yen baba imajı eklenerek trajik bir şekilde, “babalar çocuklarını uyurken sever” anlayışının halk arasında yerleşmesine neden olmuştur. Oysa uzmanlar, babanın çocuğun gelişiminde hayati öneme sahip olduğunu vurgulamaktadırlar. En azından babaların çocuklarıyla birlikte olduğu vakitleri iyi değerlendirmelerini önermektedirler. Çocukların gelişimlerini sağlıklı bir şekilde sürdürebilmeleri için, anne kadar baba figürüne, babalarıyla etkileşim içerisinde olmaya da ihtiyaçları vardır.

Çocuğun yaşamında etkin iki kişi olduğunda, çocuğun bağlanacağı ve model alacağı, faydalandığı kişi sayısı artmakta, dolayısıyla çocuk, iki insan tarafından sevgi, bakım ve ilgi görmektedir. Çocuğun sosyal, duygusal ve bilişsel gelişiminde mevcut kaynaklar farklılaştırılmış olmaktadır (Bekman, 2001). Anneye düşen rolün babanın- kinden ayrıldığı durumlarda, anne ile baba birbirlerinin yerini tutamazlar. Büyümekte olan bir çocuğun örnek alabileceği bir kadın, bir de erkek modeline

gereksinimi vardır. Anne ya da baba bu rollerin ikisini birden oynayamaz. Çocuk yetiştirirken, sadece babanın yapabileceği birtakım şeyler vardır ki, baba bunu yerine getirmedeği takdirde, karısı -ne kadar iyi olursa olsun- bu görevi üstüne alamaz (Dodson, 2000). Ayrıca kendilerine hem anne hem de baba tarafından sağlanan değişik uyarım ve dürtüler, farklı davranış tarzlarını gösteren, farklı cinsiyetteki insanlar ile iletişim kurmalarını sağlamaktadır (Lamb, 1997).

Hem erkek hem de kız çocuğunun cinsel kimliğini edinmesinde babanın önemi yadsınmaz. Erkek çocuğun kendi cinsiyetine uygun kimliği, babanın davranışlarından ve ailede yerine getirdiği görevlerden, babasıyla özdeşim kurarak, gözlemde bulunarak ve taklit edip örnekleyerek gelişmektedir.

Kız çocuğu da babasını gözleyerek ve onunla etkileşime girerek, karşı cinsin davranışlarını ve karşı cins nasıl bir tavır göstireceğini ve nasıl bir erkeği seçeceğini babasından öğrenir. Her iki cinsiyetteki çocuk da babasının yakınlığına gereksinim duymaktadır (Dodson 2000; Saygılı & Çankırlı, 2003).

Çocuklarıyla küçük yaşlarda ilgilenmeyen ve onlarla sıcak bir diyalog kuramayan babalar, büyüdüklerinde onları anlamakta zorluk çekmekte ve kimi zaman

da hiç anlayamamaktadırlar. Aslında kuşaklararası çatışması denilen şey, ilişki kopukluğunun bir yansıması olarak da ortaya çıkmaktadır (Saygılı ve Çankırlı, 2003). Yapılan araştırmalarda, çocuklarıyla erken ilgilenmeye başlayan babaların, daha sonra da çocuklarıyla ilgilenmeye devam ettikleri kanıtlanmıştır (Lamb, 2001).

Yapılan araştırmalara göre, babanın çocuğunun yaşamını aktif paylaşımı, çocuğun analitik düşünce yapısını, zekâsını, sözel becerisini ve akademik başarısını olumlu etkilemektedir. Babası ile etkin paylaşım içinde olan çocuğun psiko-sosyal uyumu olumlu etkilendiği gibi, çocuk daha çok içsel odaklı kontrol geliştirmekte ve daha olgun ve bağımsız davranışlar göstermektedir (Bekman, 2001).

Bebekleri ile birebir etkileşime girerek sevgi bağı kurmuş babaların, işten döndüklerinde bebeklerin heyecanlandıkları ve olumlu tepki verdikleri gözlenmiştir (Lamb, 2001). Daha başka araştırmalar ise, babaların çocuklarıyla ilgilenmeleri ile bebeklikte bebeklerin güvenli bağlanma (Notaro & Volling, 1999), okul öncesinde çocukların kendi olumsuz duygularını düzenleme (Davidov & Grusec, 2006), ikinci çocuklukta daha yüksek benlik algısı (Amato, 1987) ve ergenlikte de yüksek okul başarısı (Ramirez-Valles, Zimmerman, & Juarez, 2002) arasında doğrudan bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Babası ilgilenen çocukların akademik başarılarının, babası ilgilenmeyen çocuklara göre çok daha yüksek olduğunu gösteren pekçok araştırma görmek mümkündür. Söz konusu çalışmalar,

babası beslenmesiyle ilgilenen, onunla oynayan ve eğlenceli vakit geçiren bebeklerin bilişsel ve dil gelişimlerinin daha iyi olduğunu ve daha yüksek IQ puanı aldıklarını ortaya koymuştur. Benzer şekilde, babası ilgilenen okul öncesi çocuklarının, babası ilgilenmeyenlere göre okula hazır bulunuşluklarının daha iyi olduğu ve daha sabırlı ve okuldan kaynaklanan stres ve sıkıntılarla baş edebilmede de daha rahat oldukları belirlenmiştir (Pruett, 2000). Yaşamın ilk yıllarında babasıyla fazla ilişki kurmamış bir çocuğun annesinden ayrılması daha zordur. Buna karşın babasıyla güçlü ilişkileri olan bir çocuk, bu aşamayı daha sorunsuz atlattığıdır.

Babaların çocuklarının okullarıyla ve okul yaşamıyla ilgilenmeleri, çocukların akademik başarılarında güçlü bir etkidir. Çocuk babasıyla iletişime geçtikçe daha çok şey öğrenmektedir. Babaları ilgilendiğinde, çocuklarının okula devamlarının yanında akademik başarıları da artmaktadır. Baba katılımının ergenlikte de çocukların akademik başarılarının üzerinde etkisinin olduğunu araştırmacılar vurgulamaktadırlar. Bir dizi araştırma, ergenlerin akademik başarıları, bilişsel ve sözel becerileri ile etkin babalık arasında ilişki olduğunu göstermektedir (Nord ve ark., 1997).

Tüm bunlardan hareketle, her ne kadar geçmişe göre günümüzde babalar, çocuklarıyla daha çok ilgilenmeler de, hala annelerden daha az zaman geçirmektedirler. Bilmediği bir rolün içine düşmüş olan erkek, çocuğuyla ilişki kurmakta zorlanmakta, çocuk yetiştirmede aktif rol almada başarısız olmaktadır.

Çocuk psikolojisini ve eğitimini bilmemek, çocuklarla nasıl etkileşime girileceğini kestirememek; çocuk ile baba arasındaki ilişkiyi zedelemekte ve çocuğun farklı gelişim alanlarında değişik sorunlara yol açmaktadır. Aynı zamanda neyi nasıl yapacağını bilememek de, babayı çocuğuyla daha etkin bir iletişim içerisine girmekten alıkoymaktadır. Hızlı değişimlerle dolu günümüzde, babanın kendine düşen rolü kavraması ve yerine getirmesi çok daha güç görünmektedir. Çocuğun yaşamı üzerinde belirleyici etkisi olduğu gözönüne alındığında, babanın çocuk gelişimi ve eğitimi konularında bilgilenmesi, kendisinin önemini fark etmesi ve öğrendiklerini davranışa dönüştürebilmesi için farklı programlar çerçevesinde desteklenmesinin önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Nitekim babaları destekleyen programların, babaların çocuklarıyla daha çok ilgilenmelerine, çocuklarının hayatlarında daha fazla yer almalarına katkı sağladığını, yapılan bilimsel araştırmalar da göstermektedir (Taşkın & Erkan, 2009).

Kaynakça

- Amato, P.R. (1987). Family processes in intact, one-parent, and step-parent families: The child's point of view. *Journal of Marriage and the Family*, 49, 327-337.
- Bartkowski, J. P., Xu, X., & Levin, M. (2008). Religion and child development: Evidence from the early childhood longitudinal study. *Social Science Research* 37, 18-36.
- Bekman, S. (2001). Çocuğun Yaşamında Babanın Rolü ve Önemi Sempozyum Raporu, İstanbul: *Anne Çocuk Eğitim Vakfı Yayını*, 5-10.
- Dodson, F. (2000). Baba Gibi Yar Olmaz. İstanbul: *Özgür Yayınları*.
- Davidov, M., & Grusec, J.E. (2006). Untangling the links of parental responsiveness to distress and warmth to child outcomes. *Child Development*, 77, 44-58.
- Güngörmüş, O. (2003). Baba-çocuk ilişkisi, Ana-Baba Okulu. (Ed: Yavuzer,

H.) *Remzi Kitabevi*, İstanbul.

Lamb, M. E. (2001). Kültürlerarası bakış açısı ile babanın çocuk gelişimindeki rolü ve önemi. *Çocuğun Yaşamında Babanın Rolü ve Önemi Sempozyum Raporu*. *Anne Çocuk Eğitim Vakfı Yayını*, İstanbul, 18-38.

Lamb, M. E. (1997). Fathers and child development: an introductory overview and guide. The Role of The Father in Child Development. (Ed. by M. E. Lamb). New York: *John Wiley, Sons, Inc*, 1-21.

Lamb, M. E. (1975). Forgotten contributors to child development. *Human Development*, Vol 18(4), 245-266.

McBride, B. A., Rane, T. R. & Schoppe, J. S. (2002). Child characteristics, parenting stress, and parental involvement: fathers versus mother. *Journal of Marriage and Family*, 64, November, 998-1011

McBride, B. A. & McBride, R. J. (1993). Parent education and support programs for fathers. *Childhood Education*, 70, Fall, 4-9

McBride, B. A. (1990). The effect of a parent education/play group on father involvement in child rearing. *Family Relations*, Vol: 39, July, 250-256

Notaro, P.C. & Volling, B.L. (1999). Parental responsiveness and infant-parent attachment: A replication study with fathers and mothers. *Infant Behavior and Development*, 22, 345-352.

Petts, R. J. (2009). Fathers' religious involvement and early childhood behavior. *Fragile Families Working Paper*.

Pleck, J. H. (2007). Why could father involvement benefit children? theoretical perspectives. *Applied Development Science* 11, 196-202.

Pruett, K. (2000). Father-need. New York, NY: Broadway Books. Sternberg.

Ramirez-Valles, J., Zimmerman, M.A., & Juarez, L. (2002). Gender differences of neighborhood and social control processes: A study of the timing of first-intercourse among low-achieving, urban, African American youth. *Youth & Society*, 33, 418-441.

Sarkadi, A., Kristiansson, R., Oberklaid, F., & Bremberg, S. (2007). Fathers' involvement and children's developmental outcomes: a systematic review of longitudinal studies. *Acta Paediatrica* 97, 153-158.

Saygılı, S., Çankırılı, A. (2003). "Babacığım Nerdesin, Çocuk Eğitiminde Babanın Rolü," İstanbul: *Elit Yayınları*,

Taşkın, N. & Erkan, S. (2009). The influence of father education programs on the levels of father involvement with children: an experimental study. *Hacettepe University Journal of Education*, 37: 136-148. <http://193.140.216.63/200937NECDET%20TAŞKIN.pdf>

Volling, B. L., Mahoney, A., & Rauer, A. J. (2009). Sanctification of parenting, moral socialization, and young children's conscience development. *Psychology of Religion and Spirituality* 1, 53-68.